

ASPECTE PRIVIND ACTIVITATEA MICII ÎNȚELEGERI ÎN INTERVALUL IULIE-SEPTEMBRIE 1933, OGLINDITE ÎN PAGINILE ZIARULUI TIMIȘOREAN “VESTUL”

Eusebiu Narai*

Cuvinte-cheie: Mica Înțelegere, Germania, Austria, Italia, Ungaria

Keywords: Little Entente, Germany, Austria, Italy, Hungary

A doua jumătate a anului 1933 nu debuta deloc promițător pentru pacea europeană și chiar mondială.

De pildă, în 14 iulie, în Germania, toate partidele politice, cu excepția celui nazist, au fost scoase în afara legii. Dictatura nazistă era, pe deplin, instaurată.¹

La 17 august, *GIRD 09*, prima rachetă sovietică propulsată de un motor cu un propulsor lichid, a fost lansată cu succes pentru prima dată după două eșecuri. Proiectată de Serghei Korolev și sponsorizată de către *GIRD* (Gruppa Izucheniya Reaktivnogo Dvizheniya), racheta a atins o altitudine fie de 40 m, 400 m sau în jur de 1.600 m. Înarmarea Uniunii Sovietice reprezenta, fără îndoială, un avertisment dat Pactului celor 4 Mari Puteri (Germania, Italia, Franța, Marea Britanie), care era, oricum, minimalizat, în intențiile sale, de statele succesorale ale monarhiei dualiste austro-ungare.²

În ziua de 12 septembrie, fizicianul Leo Szilard, în timp ce aștepta la culoarea roșie a semaforului, la Russell Square în Bloomsbury, a conceput ideea de reacție nucleară în lanț. Ea se va dovedi extrem de utilă în cadrul *Proiectului Manhattan*, de construire a bombei atomice, în contextul în care Germania

* Universitatea de Vest din Timișoara, b-dul Vasile Pârvan, nr. 4, e-mail: eusebiu.narai@e-uvv.ro

¹ Vezi, în acest sens, următoarele lucrări: David G. Williamson, *Al Treilea Reich* (București: ALL, 2012); Martin Kitchen, *O istorie a Germaniei moderne de la 1800 până în prezent* (București: Humanitas, 2021); James Hawes, *O scurtă istorie a Germaniei. De la Iuliu Cezar la Angela Merkel – o repovestire pentru vremurile noastre* (București: Editura Trei, 2020); Norbert Frei, *Statul Führerului: regimul național-socialist (1933–1945)* (București: Runa, 2007).

² O serie de informații sunt cuprinse în lucrările: Nicolas Werth, *Istoria Uniunii Sovietice: de la Lenin la Stalin (1917–1953)* (București: Corint, 2000); Aleksandr Putko, Boris Putko, *Tăcerea atomică* (București: Nemira, 1994).

încerca să schimbe soarta războiului, la sfârșitul anului 1944 și în primele luni ale anului 1945, prin folosirea rachetelor V-2, îndreptate – în primul rând – împotriva Londrei, iar Japonia refuza să capituleze.³

Germania exercita, deja, presiuni asupra Austriei, încercând să sprijine formațiunea național-socialistă locală în vederea realizării unui Anschluss (ali-pire) pe cale pașnică.⁴

Diferențele teritoriale iugoslavo-ungare, iugoslavo-italiene, iugoslavo-bulgare, ungaro-cehoslovace și cehoslovaco-polone erau alimentate de cercurile revizioniste de la Roma și Berlin.⁵

Conferința Dezarmării de la Geneva era pe punctul de a eșua, dând un semnal negativ atât cancelariilor vest-europene, cât și guvernelor din statele central și est-europene clădite pe ruinele fostelor imperii multinaționale (austro-ungar, țarist și otoman), interesate în menținerea status-quo-ului teritorial fixat la sfârșitul primei conflagrații mondiale și în păstrarea păcii.⁶

Până la mijlocul anului 1933, *Mica Înțelegere*, alianța din care făcea parte și România, devenise o forță în plan european și se reorganizase, demersurile pentru formarea unei noi alianțe, care să cuprindă cele 6 state balcanice (România, Iugoslavia, Albania, Bulgaria, Grecia, Turcia) păreau a fi încununat de succes (toamna aceluiași an marcând ieșirea Albaniei și Bulgariei din această formulă), Directoratul celor 4 Mari Puteri se transformase într-un simplu organ

³ George Brown Tindall, David E. Shi, *America: o istorie narativă*, vol. 1–3 (București: Editura Enciclopedică, 1996).

⁴ Vezi, în acest sens, lucrările: Erich Zöllner, *Istoria Austriei: de la începuturi până în prezent*, vol. 1–2 (București: Editura Enciclopedică, 1997); Jean Bérenger, *Istoria Austriei* (București: Corint, 1999).

⁵ O multitudine de informații pot fi regăsite în lucrările: Nicolae Ciachir, *Istoria politică a Europei de la Napoleon la Stalin* (București: Oscar Print, 1998); Jean Carpentier, François Lebrun, *Istoria Europei*, (București: Humanitas, 2006); Ileana Bulz, *Istoria Europei în secolele XIX–XX* (București: Editura Academiei Tehnice Militare, 2003); Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, vol. 5 (*Secolul XX: din 1919 până în zilele noastre*) (Iași: Editura Institutului European, 1998); John R. Barber, *Istoria Europei moderne* (București: Editura Lider, [1998]).

⁶ Merită consultate, în această direcție, următoarele lucrări: Viorica Moisuc, *Istoria relațiilor internaționale până la mijlocul secolului al XX-lea* (București: Editura Fundația România de Măine, 2005); Marius Octavian Moisescu, *Relațiile internaționale de la sistemul de pace Versailles (1919–1920), până la tratatele de pace de la Paris (1947)* (Editura Juventus Press, [2012]); Bogdan Șt. Miulescu, *Repere ale relațiilor internaționale în secolul al XX-lea* (Craiova: Editura Alma, 2012); Corvin Lupu, Grațian Lupu, *Istoria relațiilor internaționale: Europa în perioada 1919–1947* (București: Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, 2013); Lucian Leuștean, *O istorie internațională a Europei în secolul XX*, vol. 1 (1919–1945) (Iași: Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2015); Ion Diaconu, *Relațiile internaționale în epocile modernă și contemporană* (București: Editura Fundației România de Măine, 2008); E. H. Carr, *Criza celor douăzeci de ani (1919–1939): o introducere în studiul relațiilor internaționale* (Iași: Polirom, 2011).

consultativ, iar Uniunea Sovietică încerca, la fel ca Ungaria și, parțial, Italia, să se apropie de statele Micii Înțelegeri.⁷

Diplomația românească încerca să reprezinte, la parametri optimi, interesele țării noastre la nivel regional, european și chiar mondial, eforturi surprinse și comentate de jurnaliștii de la “Vestul”. În economia materialului de față ne vom opri, însă, asupra câtorva aspecte din activitatea Micii Înțelegeri în al treilea trimestru al anului 1933, relatate în paginile cotidianului amintit mai sus.⁸

Cehoslovacia reprezenta o reală forță militară în Europa Centrală și de Sud-Est, atât prin armata sa regulată, cât și prin organizația sokolilor, o formațiune paramilitară care va număra, în vara anului 1938, cca 800.000 de membri, neomițând nici muniția de foarte bună calitate pusă la dispoziție de Uzinele Škoda. De altfel, acestea vor fi incluse, imediat după ocuparea Cehiei de către Al Treilea Reich (martie 1939), în concernul metalurgic *Hermann Göring Werke*.

Legăturile dintre armata cehoslovacă și cea română erau destul de strânse. În numărul, din 6 iulie 1933, al ziarului “Vestul” era consemnată viitoarea staționare, în Timișoara, pentru câteva ore, în ziua de sâmbătă (8 iulie), a unei baterii de artileriști cehoslovaci care participaseră la exercițiile de tragere din Cattar și se întorceau în țară.⁹

Presa cehoslovacă era interesată și de potențialul turistic al țării noastre, jurnaliștii români relatând, de multe ori, despre stațiunile balneo-climaterice ale vecinului de la nord-vest (Cehoslovacia), adevărate perle pe harta turismului european. În acest sens merită amintit un articol al ziarului praghez “Venkov”, semnat de corespondentul său pentru Balcani, despre insula enigmatică Ada Kaleh, în care vorbește despre istoricul acestui petic de pământ, despre trecerea sa sub stăpânire românească, modul în care a fost afectat de criza economică

⁷ Vezi, în acest sens, lucrările: Marcel Știrban, Călin Valentin Florea, *Politica externă a României în secolul XX* (Târgu-Mureș: Editura Dimitrie Cantemir, 2006); Nicolae Titulescu, *Politica externă a României: (1937)* (București: Editura Enciclopedică, 1994); Frederic C. Nanu, *Politica externă a României: 1918–1933* (Iași: Editura Institutului European, 1993); Eliza Campus, *Din politica externă a României: 1913–1947* (București: Editura Politică, 1980); Eliza Campus, *Politica externă a României în perioada interbelică: 1919–1939* (București: Editura Politică, 1975).

⁸ Nu putem omite următoarele lucrări scrise de către Sever Bocu sau care analizează fațetele personalității sale: Sever Bocu, *Problema Banatului: români și sârbi* (Timișoara: David Press Print, 2012); Sever Bocu, *Drumuri și răscruci: memorii* (Timișoara: Marineasa, 2005); Sever Bocu, *Ziaristica ardeleană și bănățană dinaintea războiului* (Tipografia Românească, [1938]); Sever Bocu, *Drumuri și răscruci*, vol. 1–4 (Timișoara, 1939); Lucian-Vasile Szabo, *Sever Bocu: strategii publicistice și geopolitice* (Timișoara: Editura Universității de Vest, 2016); Vasile Bogdan, *Un destin zbruciumat: Sever Bocu* (Timișoara: Editura Augusta, 1999); Ioan Munteanu, *Sever Bocu: 1874–1951* (Timișoara: Mirton, 1999).

⁹ *Vestul*, IV, 848 (Timișoara, 6 iulie 1933): 3.

și despre înfățișarea orașului, stârnind interesul turiștilor cehoslovaci pentru vizitarea acestei insule, pe nedrept uitată.¹⁰

Aidoma României, și Cehoslovacia spera ca Italia și Ungaria să nu grăvească complet în jurul Germaniei național-socialiste și să stabilească măcar unele punți de legătură cu Mica Antantă. Problema colaborării dintre Italia, Ungaria și Mica Înțelegere a fost comentată și în paginile ziarului “Lidove Novine” din Praga, comentarii reproduse și în “Vestul”, în numărul său din 14 iulie 1933. În vizita efectuată la Viena, primul ministru maghiar, Gömbös, a discutat cu cancelarul austriac Dollfuss despre începutul unei colaborări între Austria și Ungaria după modelul Pactului Miciei Înțelegeri. După stabilirea unei asemenea colaborări, ambele state ar urma să demareze tratative de colaborare cu Mica Înțelegere, deoarece atât Ungaria, cât și Austria sunt prea slabe ca să trateze separat cu Mica Înțelegere. Corespondentul ziarului praghez era ferm convins că Austria și Ungaria nu erau capabile și nici nu intenționau să încheie o uniune politică sau economică îndreptată împotriva Miciei Înțelegeri. În același articol era analizat pactul de neagresiune al Miciei Înțelegeri cu Uniunea Sovietică, precizându-se faptul că și Austria ar putea adera la acest pact, așteptându-se, în schimb, ralierea Ungariei la un pact al țărilor mediteraneene, alături de Italia și Iugoslavia. Era examinat, în egală măsură, scopul vizitei lui Gömbös la Viena: “principalul scop al acestei vizite a fost mediațiunea lui Gömbös pentru aplanarea diferendului dintre Austria și Germania... în al doilea rând, s-a discutat chestiunea unei strânse colaborări economice și politice între Ungaria și Austria”.¹¹

Putem deduce, cu ușurință, faptul că atât Ungaria, cât și Austria se simțeau amenințate de revizionismul german, iar Italia dorea, cel puțin în momentul respectiv, o Austrie independentă pe harta Europei și rezolvarea diferendelor teritoriale cu Iugoslavia pe cale amiabilă.

În numărul, din 16 iulie 1933, al cotidianului timișorean “Vestul” era reliefată importanța strategică a pactului dintre Mica Antantă și U.R.S.S., așa cum rezulta din comentariile ziarului “Lidove Noviny” din Brno (Cehoslovacia): “... o simplă privire pe hartă e suficientă pentru a deveni conștient de dificultățile pe care ar trebui să le înfrunte Mica Antantă într-un eventual război, în domeniul aprovizionării cu materii prime, care n-ar putea fi aduse din Occident ... Rusia Sovietică înseamnă, prin imensa ei bogăție economică, o sursă de forțe economico-strategice pentru acei care ar fi atacați de Germania dinspre Occident ... Mica Antantă și Polonia cu greu ar putea conta pe ajutorul strategic al Occidentului în ce privește materiile prime și oamenii; pot conta pe cel mult cu ajutorul operativ, care dislochează o parte din forțele inamice, fără, însă, a

¹⁰ Ibid., 849 (Timișoara, 7 iulie 1933): 1–2.

¹¹ Ibid., 855 (Timișoara, 14 iulie 1933): 4.

adăuga ceva la forțele noastre ... în timpul războiului mondial, Antanta a avut o a doua sursă de forțe strategice în America. Mica Antantă poate avea o astfel de sursă, în viitor, în Rusia Sovietică ... În cazul când Mica Antantă și Polonia nu ar avea în Orient un hinterland prietenesc, planul blocadei ar avea o mare influență asupra felului și caracterului războiului, care ar fi impus acestor state din Occident ... prin raporturile prietenești care se creează, după pact, între Mica Antantă și Polonia, pe de o parte și Rusia, de alta, situația strategică a acestor state s-a îmbunătățit considerabil; e vorba, aci, de o bază pe care ne-am putea sprijini în cazul unui atac din Occident¹².

Unele aprecieri erau conforme cu realitatea: Statele Unite reprezentaseră o bază de aprovizionare foarte importantă pentru Antantă, în timpul Primului Război Mondial. Din păcate, alte comentarii erau hazardate sau cel puțin eronate: chiar dacă Franța dăduse tonul semnării unor pacte între statele Micii Înțelegeri și Uniunea Sovietică, iar Polonia se raliase, de câteva ori, acțiunilor inițiate de Mica Antantă (relevantă fiind mobilizarea comună a forțelor armate ale celor patru state, pentru a împiedica revenirea Habsburgilor pe tronul Ungariei, în anii 1920), nu se aplanase, decât în mică măsură, diferendul teritorial cehoslovaco-polon, iar factorii de decizie de la Kremlin nu uitaseră, atât de repede, implicarea Poloniei în războiul civil din Rusia (1918–1921); de asemenea, se omisese defecțiunea rusă din toamna anului 1917, care determinase prăbușirea Frontului de Est, având o lungime de aproximativ 1.000 km, și pusese mari probleme Antantei pe Frontul de Vest, compensate, parțial, prin intrarea Statelor Unite în război împotriva Puterilor Centrale, dar și apropierea ruso-germană și, apoi, sovieto-germană din anii 1920–1922, ambele state fiind izolate pe arena internațională și confruntându-se cu grave dificultăți economice. Aceste percepții greșite pot fi explicate și prin modul în care opinia publică internațională reacționa la ultimele evenimente din Germania: instalarea dictaturii naziste, discursul radicalizat al lui Hitler împotriva democrațiilor occidentale și a sistemului tratatelor de pace de la Paris, în general. Pe acest fond tensionat, Uniunea Sovietică dobândea, treptat, respectabilitate și părea a fi un bastion de apărare împotriva celui de-Al Treilea Reich, trecându-se cu vederea caracterul totalitar al acestui stat. Aproximarea sa de Franța îi conferea credibilitate la nivel internațional, iar atitudinea, aparent pacifistă, a ministrului de externe sovietic, Litvinov (având titulatura de comisar al poporului pentru Afaceri Externe), contribuia la crearea unei noi imagini a marelui vecin de la răsărit al României. Nimeni, în momentul respectiv, nu îndrăznește, nici măcar pentru o clipă, să se gândească la o alianță între Germania național-socialistă și Uniunea Sovietică, prin prisma antitezei ideologice, deși împărtășeau aceeași viziune totalitară.

¹² Ibid., 857 (Timișoara, 16 iulie 1933): 4.

Existau anumite dispute, în domeniul învățământului și în cel religios, între România și Iugoslavia, care nu fuseseră rezolvate, pe deplin, până în momentul respectiv. Ele fuseseră determinate de plecarea mai multor învățători, profesori și preoți români din partea de Banat care revenise Regatului Sârbo-Croato-Sloven (Iugoslavia, din februarie 1929) în urma tratatelor de pace (fostul comitat Torontal) spre România, fiind necesară, mai mult ca oricând, semnarea unor convenții în aceste domenii, între cele două state. Deși cotidianul “Vestul” consemna, în numărul său din 16 iulie 1933, anunțul guvernului iugoslav de înființare a două unități de învățământ românești (un gimnaziu și o școală comercială) la Vârșeț și probabila constituire a episcopiei românești în același puternic centru din Banatul iugoslav, ziarul “Curentul” din București, o veritabilă tribună a extremei drepte, condus de filosoful Nae Ionescu, apropiat de Mișcarea Legionară, sublinia următoarele: “... până în prezent nu s-a ivit nicio candidatură serioasă pentru locul de episcop ... or, înființarea acestor școli este condiționată de ființarea episcopiei”. Nu este deloc surprinzătoare similaritatea opiniilor exprimate în paginile celor două ziare românești, unul din Capitală, iar celălalt din metropola Banatului, în această privință, deoarece cotidianul condus de Sever Bocu ducea o campanie, uneori zgomotoasă, pentru respectarea drepturilor minorității românești din Iugoslavia, criticând, pe un ton extrem de dur, regimul politic din statul vecin, chiar și familia regală, deplângând, într-un motto plasat pe frontispiciul fiecărui număr, faptul că Banatul istoric nu revenise, în întregime, României după Primul Război Mondial. Acest punct de vedere era împărtășit și de alte publicații cu orientare de dreapta și de extremă dreaptă de pe cuprinsul Banatului românesc, cu mai multă sau mai puțină virulență, în funcție de tipologia sufletească și talentul jurnalistic al celor care semnavă articolele de bază și editorialele.¹³

În numărul său din 25 iulie 1933, ziarul “Vestul” își informa cititorii despre faptul că ministrul român de Externe, Nicolae Titulescu, ilustru diplomat, a inițiat o acțiune de mediere între Italia și Iugoslavia, având în vedere și prelungirea tratatului de amicitie româno-italian, care fusese prelungit, ultima dată, pe un interval foarte scurt de timp (6 luni). Îmbunătățirea raporturilor italo-iugoslave era explicată prin declarațiile amicale făcute de ministrul Iugoslaviei la Paris (Spalaikovici) în legătură cu Pactul celor Patru, care au produs satisfacție în cercurile politice italiene, precum și prin aprecierile ziarului italian “Tevere”, complet ostil Iugoslaviei până în momentul respectiv, potrivit cărora Franța și Italia au realizat Pactul celor Patru ca problema încadrării Iugoslaviei în viața politică a Europei să fie tratată în mod precis.¹⁴

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid., 863 (Timișoara, 25 iulie 1933): 4.

Deși nu era de acord cu regimul fascist italian și dezavua sprijinul acordat de Mussolini și de cercurile politice din jurul său, cu precădere, revizionismului maghiar, Titulescu s-a străduit să îmbunătățească relațiile româno-italiene, intrate într-un con de umbră după ultima guvernare averescană (1926–1927), și să medieze problemele survenite între Italia și Iugoslavia, tocmai pentru a îndepărta, cel puțin pentru moment, pericolul unei apropieri germano-italiene. Erau tot mai vizibile tentativele celui de-Al Treilea Reich de a suprima independența Austriei, prin mijloace politice și diplomatice.

Într-un articol din numărul, pe 27 iulie 1933, al ziarului “Vestul” era abordată problema tratativelor pe care urma să le poarte Italia cu Mica Înțelegere. Acestea se aflau și în atenția corespondentului ziarului maghiar “Az Est” la Roma. Cel din urmă aflase despre discuțiile, din cercurile politice italiene, legate de viitoarele tratative ale Duceului (Benito Mussolini) atât cu reprezentanții celorlalte state dunărene, cât și cu exponenții statelor cosemnatate ale Pactului celor 4 Mari Puteri, punctul de plecare al acestora fiind convorbirile liderului fascist italian cu Gömbös. Aceste tratative ar rezolva, definitiv, problemele țărilor danubiene. Corespondentul publicației maghiare sintetiza, în 4 puncte, programul tratativelor dintre Mussolini și Gömbös: “1. atitudinea Ungariei față de situația creată prin pactul celor patru și prin pactul de neagresiune al țărilor din răsăritul Europei; 2. raporturile economice dintre Italia și Ungaria; 3. rezolvarea problemei austro-ungare și a celei austro-germane; 4. sprijinirea eforturilor pentru revizuirea tratatului de pace de la Trianon”.¹⁵

Era evidentă preocuparea lui Mussolini față de îmbunătățirea relațiilor economice cu Ungaria, erijarea Italiei într-un fel de arbitru între Austria și Germania, pe de o parte, și, respectiv, între Austria și Ungaria, pe de altă parte (am putea intui faptul că Ducele ar fi fost dispus să accepte o refacere a Austro-Ungariei, într-o formulă restrânsă, alcătuită doar din două state, Austria și Ungaria, de mici dimensiuni și cu o capacitate economică redusă, care să graviteze în jurul Romei), dar și susținerea necondiționată a pretențiilor teritoriale ale Ungariei față de vecinii săi, cu acordul democrațiilor occidentale și al Germaniei național-socialiste și, eventual, prin consultarea factorilor decizionali din statele danubiene.

Redactorii cotidianului bănățean “Vestul” monitorizau, cu maximă atenție, colaborarea economică dintre țările Micii Antante. Această problemă fusese supusă unei analize minuțioase în articolul semnat de economistul I. Stehul în revista “Prager Rundschau”, publicație editată de prof. dr. Kamil Krofta, ministru adjunct de Externe al Cehoslovaciei. Referitor la producția vegetală erau consemnate: excedentul de grâu și porumb al Iugoslaviei și României, spre

¹⁵ Ibid., 865 (Timișoara, 27 iulie 1933): 4.

deosebire de Cehoslovacia, care duce lipsă de aceste produse; bogatele recolte de tutun, vin etc. înregistrate de România și Iugoslavia, recolta acestor produse în Cehoslovacia fiind neînsemnată; surplusul de ovăz și orz, pe de o parte, și, respectiv, de plante industriale (cartofi, sfeclă și hamei), pe de altă parte, semnalat în Cehoslovacia; posibilitatea Iugoslaviei de a exporta o mare cantitate de prune și legume de primăvară, ce putea fi absorbită de piața cehoslovacă; independența celor trei state în privința pădurilor.¹⁶

Se constată o strânsă dependență, în această privință, între țările Miciei Antante, cu excepția pădurilor. Cele trei state formau o piață destul de semnificativă, iar produsele lor vegetale puteau fi competitive pe piața central și vest-europeană.

Nu era neglijată nici producția animală, despre care cititorii aflau informații interesante: Iugoslavia dispunea de 8 milioane de oi, România de 12 milioane, iar Cehoslovacia de mai puțin de 1 milion, ceea ce explica faptul că România avea cea mai mare producție de lână; țara noastră stătea foarte bine și la capitalul cabaline (1,9 milioane), față de Iugoslavia (1,1 milioane) și Cehoslovacia (0,74 milioane); numărul vitelor cornute și al porcilor deținuți de statele Miciei Înțelegeri era asemănător, însă Cehoslovacia își dezvoltase o industrie performantă și variată de prelucrare a cărnii; România ocupa primul loc, între cele trei țări, în domeniul apiculturii (creșterea albinelor) și al pisciculturii, în vreme ce Iugoslavia avea o dezvoltată cultură a gogoșilor de mătase.¹⁷

Și sub acest aspect, cele trei țări puteau concura, cu succes, statele europene și, într-o anumită măsură, continentul nord-american.

De asemenea, bogăția minerală a statelor care alcătuiau Mica Înțelegere era impresionantă: “în mari cantități se extrag cărbuni numai în Cehoslovacia, petrol numai în România; extragerea de minereuri de fier nu e suficientă în nicio țară ... În producția de petrol, România ocupă primul loc în Europa după Rusia ... Sarea se extrage suficient în Cehoslovacia, în România de două ori mai mult, Iugoslavia are izvoare saline. În Cehoslovacia se extrage un caolin excelent, baza industriei dezvoltate a porțelanului, și un bogat material de ceramică. Cehoslovacia e prima în Europa în minereuri de ucan, însă extragerea de plumb, argint, mangan este slabă. Iugoslavia are importante mine de aramă (0,3 milioane tone, locul 4 în Europa), apoi de aluminiu, plumb, minereuri de crom. România extrage gaz metan și aur. Atât în România, cât și în Iugoslavia, extragerea de minereuri poate fi considerabil mărită prin îmbunătățirea transporturilor și a instalațiilor tehnice”.¹⁸

Așadar, bogățiile minerale ale statelor Miciei Antante erau impresionante,

¹⁶ Ibid., 871 (Timișoara, 3 august 1933): 4.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

fiind semnalate, totuși, unele deficiențe, care puteau fi compensate atât prin schimburile dintre ele, cât și prin colaborarea economică, pe diverse paliere, cu țările vest-europene.

Existau diferențe semnificative între cele trei țări, în privința “colaborării dintre industrie și agricultură: în domeniul industrial, Cehoslovacia s-a dezvoltat mult mai curând decât celelalte state ale Miciei Antante. Are ramuri industriale de un înalt nivel, o industrie textilă foarte dezvoltată, apoi o industrie metalurgică, agricolă etc. În produse de bumbac, Cehoslovacia ocupă locul al 6-lea în Europa. Produsele de lână cehoslovace sunt cunoscute în întreaga lume. Cehoslovacia mai ocupă primul loc în industria zahărului ... România nu are o industrie dezvoltată: mari proporții are numai extragerea de petrol, apoi industria forestieră, precum și industria agricolă ... industria metalurgică nu e suficientă ... Din pricina lipsei de posibilități suficiente de transport, de tradiții comerciale și a faptului că Cehoslovacia a avut legături economice dezvoltate cu Occidentul, raporturile economice dintre statele Miciei Antante încă nu sunt la acel nivel la care ar trebui să fie”.¹⁹

Deci, era subliniată dezvoltarea industrială a Cehoslovaciei, determinată și de interesul Habsburgilor pentru partea cehă (spre deosebire de partea slovacă, în care agricultura continua să dețină primordialitatea), nu se vorbea nimic despre Iugoslavia, a cărei economie era predominant agrară, iar, în cazul României, era reliefată slaba dezvoltare a industriei, cu excepția câtorva ramuri, strâns legate de bogățiile solului și subsolului, fiind, în egală măsură, deplânsă insuficiența legăturilor economice dintre statele Miciei Înțelegeri.

După cum aflăm din numărul de duminică, 6 august 1933, al ziarului “Vestul”, corespondentul agenției *Havas* din Praga relatează despre poziția Miciei Înțelegeri față de conflictul austro-german. Potrivit acestuia, guvernul francez ar fi informat cabinetele de la Praga, Belgrad și București referitor la intenția sa de a interveni la Berlin în chestiunea “zborurilor efectuate de avioane germane peste teritoriul austriac. Despre acest lucru ar fi aflat și ministrul de Externe cehoslovac, însă, pentru moment, Cehoslovacia nu se gândește la un demers oficial pe lângă guvernul din Berlin”.²⁰

Constatăm că tentativele de provocare a unei crize diplomatice, de către Germania, care să ducă la alipirea Austriei, se intensificau. Diplomația franceză își informase partenerii din Mica Înțelegere despre viitoarele sale demersuri la Berlin, în această privință. Deși avea raporturi bune cu Austria, Cehoslovacia încerca, cel puțin pentru un timp, să evite implicarea sa într-o criză internațională, fiind conștientă de faptul că germanii sudeți puteau fi transformați,

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid., 874 (Timișoara, 6 august 1933): 4.

oricând, la ordinul Berlinului, într-un avanpost al celui de-Al Treilea Reich pe teritoriul Cehoslovaciei.

În numărul său din 9 august 1933, ziarul timișorean amintit prezenta protestul românilor din Iugoslavia. Actul de cooperare în domeniul învățământului și al religiei, între România și Iugoslavia, parafat la presiunea lui Jeftici, cu acceptul ministrului român la Belgrad (Gurănescu), era considerat o gravă trădare a intereselor românilor din Iugoslavia: “sârbii voiau, cu orice preț, ca să-i treacă pe românii din Banatul iugoslav sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe sârbe ... în acest act lipsește și precizarea limbii oficiale române, precum și aceea că viitorul episcop și membrii consistoriali să fie români”²¹

Dacă informațiile deținute de redacția cotidianului “Vestul” din Timișoara erau corecte, convențiile respective fuseseră încheiate în pripă și creau un precedent periculos pentru orice convenții ulterioare semnate de țara noastră atât cu statele vecine și aliate, cât și cu alte state europene, iar acuzația de trădare formulată la adresa lui Gurănescu nu este deloc hazardată.

În continuare, autorul articolului încerca să motiveze atitudinea lui Gurănescu prin legăturile sale de familie, soția lui fiind sârboaică, iar cumnatul său având gradul de colonel în garda regală sârbă. Campania îndreptată împotriva lui Gurănescu, de redacția ziarului “Vestul” părea a fi avut succes, deoarece guvernul român a dat asigurări că acesta va fi rechemat de la Belgrad și înlocuit cu un om cu sentimente românești și cunoscător al situației din regatul vecin. Circulau zvonuri că ministrul Gurănescu, personal, l-ar fi căutat pe Nicolae Titulescu la Geneva, solicitând intervenția acestuia, în calitate de ministru de Externe, pentru a fi menținut la Belgrad. În același scop, după revenirea lui Titulescu în țară, au fost semnalate intervențiile lui Franasovits pe lângă titularul Ministerului de Externe, iar, spre surprinderea generală, în urma acestor intervenții, dl. Gurănescu a fost menținut, și pe mai departe, la Belgrad.²²

Aceste intervenții se înscriau, din păcate, în practicile bizantine și turco-fanariote, semnalate în spațiul românesc începând din secolele XII–XIII.

Redacția ziarului “Vestul” arunca săgeți și înspre ministrul român de Externe, Nicolae Titulescu, etichetat drept vinovat de înrăutățirea soartei românilor din Banatul iugoslav, deși între cele două state vecine și aliate (România și Iugoslavia) fuseseră încheiate două convenții importante (școlară și bisericască). Lui Titulescu i se imputa și faptul că a tolerat și tolerează, la Belgrad, un ministru care nu se poate identifica cu interesele românești și, deci, este impropriu misiunii și îndatoririlor sale.²³

²¹ Ibid., 876 (Timișoara, 9 august 1933): 4.

²² Ibid.

²³ Ibid.

Chiar dacă aceste convenții aveau o serie de articole imprecise ori formulate în termeni ambigui, ele încercau să reglementeze problema școlilor și a bisericilor românești din Banatul iugoslav, parte integrantă a regatului vecin. Deși Titulescu era considerat principalul vinovat pentru menținerea lui Gurănescu la Belgrad, ministrul român de Externe nu era complet independent în deciziile sale, un rol important în sfera diplomației revenind și președintelui Consiliului de Miniștri și, nu în ultimă instanță, regelui Carol al II-lea.

În numărul său din 11 august 1933, ziarul “Vestul” își informa cititorii despre expoziția mondială a presei, planificată a se desfășura în intervalul 8 octombrie–12 noiembrie 1933, în orașul cehoslovac Pardubice, situat la cca 100 km de Praga. Încă din luna august 1933 se făceau pregătiri intense pentru această expoziție, la care, până în momentul respectiv, își anunțaseră participarea cca 30 de state. Un important material expozițional a fost obținut din state precum: Anglia; domeniile engleze Canada și India; Cuba; Ecuador; Egipt; Elveția; Finlanda; Franța și câteva dintre coloniile sale; Letonia; Portugalia; România; Spania; Uruguay etc. Se preciza faptul că presa cehoslovacă va fi reprezentată, la această prestigioasă expoziție, în mod neobișnuit de bogat, estimându-se peste 100.000 de vizitatori.²⁴

Așadar, Cehoslovacia reprezenta, atât prin regimul politic democratic, cât și prin civismul manifestat de locuitorii săi, un punct de atracție pentru diverse manifestări, la care să participe o serie de țări europene sau chiar unele de pe alte continente.

În numărul din 15 august 1933, ziarul “Vestul” relatează despre o demonstrație antiungară desfășurată în Cehoslovacia, în urmă cu trei zile. Totul pornise de la serbarea numită “Pribina”, care fusese planificată în localitatea Novo Praha (Slovacia). Exista și un substrat religios, Pribina fiind un duce slovac care a pus, acum 1.100 ani, bazele primei biserici creștine pe actualul teritoriu al Cehoslovaciei. De asemenea, ministrul de Externe cehoslovac (viitor președinte, în două rânduri, 1935–1938 și, respectiv, 1945–1948) pusese gaz pe foc prin trimiterea unei telegrame în care preciza faptul că înființarea acestei prime biserici creștine este întărirea constatării că poporul cehoslovac a fost primul din Europa Centrală care a adoptat cultura creștină europeană. Politicienii praghezi opinau că serbarea de la Novo Praha trebuia considerată o veritabilă demonstrație împotriva Ungariei, stabilindu-se faptul că slovacii au adoptat cultura creștină europeană cu 160 de ani înaintea ungarilor prin Ștefan cel Sfânt. Și cuvântarea ministrului agriculturii (Hodža) avea o evidentă tentă antimaghiară, acesta afirmând că cei 900 de ani cât Slovacia a stat sub stăpânirea Coroanei ungare constituie o nedreptate și o greșală istorică. La această

²⁴ Ibid., 878 (Timișoara, 11 august 1933): 4.

serbare au asistat peste 40.000 de persoane, fiind semnalată prezența oaspeților din Iugoslavia și Polonia.²⁵

Deci, această manifestare slovacă, de esență religioasă, se dorea a fi o pleoară pentru buna înțelegere cu cehii în cadrul statului cehoslovac, și împotriva tendințelor revizioniste maghiare, stimulate de cercurile de la Berlin. Iugoslavia se confrunta cu aceleași tendințe, iar cercurile politice pragheze sperau într-o îmbunătățire a raporturilor cehoslovaco-polone. Nu trebuie omis, totuși, faptul că Polonia nu semnase Tratatul de la Trianon și avea o atitudine amicală, în linii generale, față de Ungaria.

Numărul, din 19 august 1933, al ziarului “Vestul”, reproduce un articol despre românii din Cehoslovacia, semnat de către Peter Pavel Doral. Era vorba despre 13.160 de persoane față de care statul cehoslovac se arăta foarte binevoitor și înțelegător în privința necesităților lor culturale. Dincolo de Tisa, românii erau concentrați în trei comune, consemnate în documente încă din anul 1387: Apșa de Jos, Apșa de Sus și Apșa de Mijloc. În intervalul 1923–1930, în rândul minorității românești din Cehoslovacia se înregistrase un spor demografic de 2.564 suflete. Până în 1933 fusese redus, în mod semnificativ, analfabetismul minorității românești, afectată de acest flagel în proporție de 80%, înainte de 1918. Statul cehoslovac deschisese 4 școli noi pentru minoritatea românească, frecventate de 1.059 de elevi, distribuiți în 12 clase: Apșa de Jos – 392 copii (4 clase); Slatina – 370 copii (4 clase); Apșa de Mijloc – 172 copii (două clase); Biserica Albă – 125 copii (două clase). Existau și 18 cursuri pregătitoare pentru aceeași minoritate, frecventate de 714 copii: Apșa de Jos (564 copii); Biserica Albă și Apșa de Mijloc (150 copii). Școlile primare românești din Cehoslovacia cădeau în competența regională a Inspectoratului școlar din Uznorod, care avea, în subordine, o secție specială românească. Învățătorii care își desfășurau activitatea în școlile românești din Cehoslovacia erau educați, pe cheltuiala statului cehoslovac, la instituții de profil de pe cuprinsul României. Ocupațiile de bază ale românilor din Cehoslovacia erau agricultura și creșterea vitelor, aceștia contribuind, în limita posibilităților, la produsul intern brut al Cehoslovaciei. Toți românii care trăiau în Maramureșul de Nord (revenit Cehoslovaciei la sfârșitul anului 1918) erau de confesiune greco-catolică, păstrând legăturile ierarhice cu Episcopia Română Unită (Greco-Catolică) din Gherla. O situație cu totul aparte era cea militară a românilor din Cehoslovacia: “pe soldații recrutați din această regiune locuită de români îi instruieste românește și sub comandă românească, formând unități românești”.²⁶

Redacția ziarului “Vestul” aducea, astfel, un elogiu autorităților cehoslovece,

²⁵ Ibid., 881 (Timișoara, 15 august 1933): 4.

²⁶ Ibid., 884 (Timișoara, 19 august 1933): 1–2.

preocupate de asigurarea tuturor drepturilor minorității românești, în antiteză cu atitudinea forurilor decizionale iugoslave. În analiza antitetică a situației minorității românești din cele două state vecine și parteneri în cadrul Micii Antante trebuie ținut cont, totuși, de câțiva factori destul de importanți: ponderea redusă a minorității românești din Cehoslovacia; raporturile excelente româno-cehe, încă din Evul Mediu, și, apoi, româno-cehoslovace, și inexistența unor diferende teritoriale; relațiile fragile din Iugoslavia, dintre majoritate și minorități, pe de o parte, dar și dintre etniile dominante (sârbi, croați și sloveni), pe de altă parte, fapt ce determina reacții prudente și, de multe ori, ostile ale autorităților de la Belgrad față de solicitările minorităților etnice și religioase, în anumite cazuri; disputa teritorială româno-iugoslavă în privința Banatului etc.

În numărul din 19 august 1933, redacția ziarului “Vestul” reproducea unele informații apărute în ziarele poloneze despre un plan ungar pentru distrugerea unității Micii Înțelegeri. Presa poloneză era ferm convinsă de faptul că Ungaria dorește să colaboreze cu Mica Înțelegere numai pentru a câștiga revizuirea frontierelor. Era vizată revizuirea mandatului Cehoslovaciei asupra Rusiei Subcarpatice sau Subcarpatine, propunându-se organizarea unui plebiscit în această privință, sub controlul trupelor italiene, care vor ocupa – în mod provizoriu – Rusia Subcarpatică. Se miza și pe dorința mai veche a Poloniei de a obține o frontieră comună cu Ungaria, beneficiind de sprijinul Marii Britanii și Germaniei în această direcție. Criticând planul ungar, presa moscovită sublinia că realizarea lui va preface, de fapt, Rusia Subcarpatină și Polonia, suprimând frontiera comună dintre Cehoslovacia și Mica Înțelegere. Cercurile politice sovietice apreciau că planul ungar este menit să distrugă unitatea Micii Înțelegeri și să asigure hegemonia Italiei în bazinul danubian.²⁷

Desigur, Uniunea Sovietică începuse să se apropie de Franța și, implicit, de Mica Înțelegere, brațul nevăzut al Parisului în centrul și sud-estul Europei, iar, prin prisma acestui fapt, nu agreea niciun plan de revizuire a frontierelor în zonă, pronunțându-se, în mod fățiș, pentru menținerea status-quo-ului teritorial stabilit la Conferința de Pace de la Paris (1919–1920). Pe de altă parte, însă, unele cercuri politice poloneze agreeau planul ungar, datorită diferendului teritorial cu Cehoslovacia, și contau pe suportul britanic și german pentru acest demers.

În perioada respectivă se punea, în mod acut, problema împărțirii statelor europene în două blocuri (agrare și industrial), aflate într-o competiție nelocală pe fondul Marii Crize Economice. Este interesant, în acest sens, interviul acordat de ministrul de Finanțe român, Virgil Madgearu, ziarului maghiar “Pesti Naplo” despre necesitatea colaborării statelor dunărene, interviu redat fragmentar în numărul ziarului “Vestul” din data de 29 august 1933: “singurul

---

²⁷ Ibid., 4.

mijloc, pentru statele agrare, ar fi acela de a se reda agriculturii rentabilitatea ... prin scăderea catastrofală a prețului produselor agricole și prin lipsa de export, economia națională a României a suferit pierderi de 70 miliarde lei. Tragedia tuturor țărilor agrare este că, de la război (Primul Război Mondial) înapoi, ele și-au dezvoltat – într-un mod exorbitant – industriile. Singurul remediu ar fi o evaluare justă a bunurilor și crearea de debușuri. Colaborarea statelor din răsăritul și din centrul Europei este o necesitate absolută, iar soarta statelor dunărene este indisolubil legată de această colaborare²⁸.

Discursul ministrului român de Finanțe, Virgil Madgearu, exponentul aripii țăraniste din cadrul Partidului Național-Țărănesc, era îndreptat împotriva industrializării și politicii prin noi înșine, promovată de cabinetele liberale anterioare. Erau căutate soluții atât în plan intern, cât și în plan extern, deoarece România, la fel ca alte state cu o economie predominant agrară, avea, încă, mult de suferit de pe urma crizei economice mondiale.

În trei numere consecutive ale ziarului “Vestul”, de la începutul lunii septembrie 1933, erau prezentate date concludente privind exportul României în Cehoslovacia în intervalul 1931–1933.

De pildă, în cursul anului 1931, exportul României în Cehoslovacia a fost afectat de convenția comercială din 1930 și de noul tarif vamal cehoslovac pus în aplicare începând din 13 iunie 1930. De exemplu, în primul semestru al anului 1931 au fost exportate, în Cehoslovacia, 6.179 vite (reprezentând 10% față de perioada similară din 1930) și 9.474 porci (16% raportat la aceeași perioadă). Până la sfârșitul anului 1931 au fost exportate doar 13.535 vite (23% față de anul 1930), însă, la porci, datorită războiului vamal ungaro-cehoslovac, au fost exportate 73.737 capete (cu 18.148 capete mai mult decât în anul 1930).²⁹

Evident, în 1931, Cehoslovacia nu avea un deficit mare de vite și, din acest motiv, impusese un nou tarif vamal, menit să descurajeze importurile de animale, dispunând, în egală măsură, de o industrie performantă de prelucrare a cărnii, iar industria cehoslovacă se bucura de un real prestigiu pe plan european.

Situația exportului românesc de animale în Cehoslovacia s-a complicat la începutul anului 1932. Astfel, la 18 ianuarie 1932 a intrat în vigoare regimul devizelor în Cehoslovacia, potrivit căruia orice transport de mărfuri ce urmează a se importa în Cehoslovacia trebuie să fie însoțit, în momentul trecerii graniței, de o adeverință – eliberată de Banca Națională a Cehoslovaciei – prin care aceasta își dă adeziunea cu privire la plata valorii mărfurilor importate sau prin care Banca Națională a Cehoslovaciei declară că acoperirea acestei valori poate fi procurată din altă parte. Acest act administrativ a produs efecte dezastruoase:

²⁸ Ibid., 892 (Timișoara, 29 august 1933): 4.

²⁹ Ibid., 895 (Timișoara, 2 septembrie 1933): 3.

a micșorat brusc exportul românesc, a expus exportul românesc arbitrariului nelimitat al comisionarilor cehoslovaci, autoritățile românești au pierdut orice ingerință asupra administrării contingentului. Restricțiile amintite mai sus s-au reflectat în cifrele exportului românesc de animale în intervalul ianuarie-aprilie 1932: 777 vite și 12.381 porci (cu 25 zile libere de regimul devizelor) – în ianuarie 1932; 16 vite și 1.345 porci – în februarie 1932; 22 vite și 2.163 porci – în martie 1932; 0 vite și 2.267 porci – în aprilie 1932.³⁰

Se constată, dacă ținem cont de data efectivă a aplicării regimului devizelor cehoslovace (26 ianuarie 1932), o scădere dramatică a numărului de vite exportat de România (cu o creștere timidă, doar în cursul lunii februarie 1932) și o creștere, la fel de timidă, a numărului de porci exportăți.

Această situație nu putea să dureze la infinit. În acest sens, la 14 aprilie 1932 a fost semnată o convenție cu Asociația Comisionarilor Cehoslovaci, care stipula următoarele: “Cehoslovacia recunoaște României dreptul de a exporta un contingent săptămânal de 650 porci de grăsime sau 2.600 porci pe lună; acest contingent se va repartiza asupra exportatorilor români, parte de Uniunea Sindicatelor (pentru organizarea exportului de animale și carne proaspătă din România), parte de Asociația profesională a comisionarilor cehoslovaci. Prin această convenție, contingentul de vite s-a stabilit la 2.000 de capete pe 3 luni, cu o taxă vamală de peste 10 lei/kg viu. Această convenție a intrat în vigoare la data de 1 mai 1932. În aceeași zi, Asociația Comisionarilor Cehoslovaci a telegrafiat – la București – că, pentru luna mai 1932, Banca Națională Cehoslovacă nu a acordat deize decât pentru 480 porci pe săptămână (cu 170 capete mai puțin), lipsind acceptul pentru vite, iar taxele și comisioanele au rămas la libera apreciere a comisionarilor, plătindu-se, înainte, șperțul (mita) de 50.000 lei la vagonul de porci. Ca efect al acestei convenții, exportul românesc în Cehoslovacia, în anul 1932, era total disproporționat: 803 capete vite (exportate în primele 3 luni ale anului) și 41.878 porci (valorificați de comisionarii cehoslovaci).”³¹

Deci, autoritățile cehoslovace și-au încălcat propriul angajament referitor la exportul de vite în anul 1932, deoarece beneficiau, încă, de un excedent în această privință.

La 28 ianuarie 1933 a fost semnată o convenție comercială româno-cehoslovacă, incluzând mai multe prevederi importante:

1. Cehoslovacia admite importul unui număr de porci de peste 120 kg și greutate vie la Praga, în proporție de 25% din importul ei general lunar.

2. Cehoslovacia admite 6% din contingentul ei lunar de untură și care corespunde la cca 12.000 capete de porci pe an, sau cca 100 vagoane, socotind

³⁰ Ibid., 896 (Timișoara, 3 septembrie 1933): 3.

³¹ Ibid.

vagonul (10.000 kg) egal cu 125 porci; contingentul acesta de untură nu se poate, însă, transforma în porci vii.

3. 4% din contingentul lunar se vor repartiza asupra comisionarilor cehoslovaci, după o listă întocmită de guvernul cehoslovac, în proporție de 5% din contingentul lunar general, de către Uniunea Sindicatelor din București, iar 60% de către guvernul cehoslovac. Repartizarea se va face numai odată pe lună, și nu săptămânal (ca la Viena), în modul următor:

“Guvernul cehoslovac va comunica, prin intermediul atașatului nostru comercial din Praga, la 17 ale fiecărei luni, contingentul general fixat pentru luna următoare, precum și contingentul special al României, trimițând, totodată, și lista comisionarilor cehoslovaci, din care exportatorii români să-și aleagă firmele cu care vor să lucreze. Alegerea exportatorului român este, însă, limitată, întrucât nu permite acestuia să trimită unui comisionar cehoslovac mai mulți porci din România decât jumătate din contingentul lui general obținut de la guvernul cehoslovac. Această măsură are, drept scop, să evite tendințele de monopolizare manifestate din partea unor comisionari cehoslovaci.”

4. Comisionul a fost fixat la 3%. În afară de acesta nu se poate percepe altă taxă decât cheltuielile strict efective.

5. Într-un vagon nu se pot încărca mai puțin de 40 porci.

6. Convenția aceasta nu poate fi denunțată decât cu un preaviz de 30 zile. Această convenție urma să intre în vigoare la 1 martie 1933.³²

Analizând dispozițiile convenției de mai sus, deducem faptul că erau eliminate o serie de neclarități și abuzuri care dominaseră relațiile comerciale româno-cehoslovace începând din 1930, determinate, pe de o parte, de eforturile guvernului cehoslovac de protejare a intereselor proprietarilor autohtoni de vite (în special) și porci, iar, pe de altă parte, de măsurile generale de stăvilire a efectelor crizei economice, adoptate atât de cercurile conducătoare de la Praga, cât și de cele de la București.

În numărul său din 8 septembrie 1933, “Vestul” prezenta planul ministrului de Externe cehoslovac, Eduard Beneš, privind reorganizarea dunăreană, proiect ce reprezenta un compromis între planurile lui Tardieu și Mussolini. Ținând cont de apropierea franco-italiană din ultimul timp, Beneš intenționa să-și prezinte proiectul lui Mussolini, la întrevvedere planificată a se desfășura în Italia, în viitorul apropiat, sperând să obțină acceptul acestuia.³³

Planul lui Beneš viza o posibilă confederație danubiană, în care să se concentreze statele din centrul Europei, cu accent pe latura economică, menită să

³² Ibid., 897 (Timișoara, 5 septembrie 1933): 3.

³³ Ibid., 900 (Timișoara, 8 septembrie 1933): 4.

contrabalanseze influențele germană și sovietică, dar și să stopeze mișcările revizioniste manifestate, cu precădere, în Ungaria.

Numărul, din 12 septembrie 1933, al ziarului “Vestul” aducea, în prim-plan, proiectul profesorului Vasilescu, de la Universitatea din București, de a construi ecluze la Cazane și Porțile de Fier, fapt ce va mări considerabil navigabilitatea fluviului (Dunărea) în acele două puncte și va furniza 4 stații hidroelectrice, cu forță electrică de o capacitate maximă de 784.000 H.P. În cercurile științifice, mai ales în cele ingineresti, se discuta posibilitatea construirii unui pod peste Dunăre, la Porțile de Fier, care va scurta drumul între București și Belgrad cu 200 mile.³⁴

Ambele proiecte puteau consolida colaborarea economică româno-iugoslavă și puteau determina adoptarea unei poziții mai maleabile, din partea Belgradului, față de minoritatea românească din regatul vecin.

Între timp, continuau demersurile în vederea constituirii unei alianțe a celor 6 state balcanice. Un rol important era rezervat *Congresului Uniunii medicale balcanice*, prevăzut a avea loc la Belgrad, în intervalul 11–13 septembrie 1933. La acest congres urmau să participe medici din 5 țări balcanice (Bulgaria, Grecia, Albania, Iugoslavia și România). Pentru călătoria delegaților români sau a medicilor străini care traversau țara noastră, Direcțiunea Generală a Regiei Autonome C.F.R. a acordat o reducere de 50% din taxele tarifare ale trenurilor personale, la toate clasele, dus-întors, de la domiciliu până la stația de frontieră română de ieșire și înapoi, iar pentru călătoria în trenurile accelerate, congresiștii vor plăti suplimentele întregi, atât la dus, cât și la înapoiere, nefiind permisă întreruperea călătoriei.³⁵

România depunea eforturi vizibile pentru înființarea unei alianțe balcanice, având aceleași scopuri nobile ca și Mica Înțelegerere: păstrarea frontierelor existente, menținerea păcii și cooperării în zonă.

Aflat în dispută cu fratele său, regele Carol al II-lea, datorită unor aventuri sentimentale, principele Nicolae era trimis în vizite peste hotare, ținta sa predilectă fiind Iugoslavia, unde se întâlnea cu una dintre surori, Mărioara, devenită suverană a statului vecin. Din paginile cotidianului “Vestul” aflăm că, în cursul zilei de 19 septembrie 1933, la ora 14,55, principele Nicolae a aterizat pe aerodromul din Zagreb, bucurându-se de o caldă primire din partea autorităților capitalei Croației, unde a stat aproximativ o oră, ulterior luându-și zborul spre capitala iugoslavă. La ora 18,00, acesta a aterizat pe aerodromul de la Zemun, situat în apropiere de Belgrad, acolo fiind întâmpinat de regele Iugoslaviei, Alexandru I, și de suita acestuia. Principele Nicolae intenționa să rămână câteva zile la Belgrad, înainte de a reveni la București.³⁶

³⁴ Ibid., 902 (Timișoara, 12 septembrie 1933): 4.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid., 910 (Timișoara, 22 septembrie 1933): 4.

În dimineața zilei de 23 septembrie 1933, la ora 8,30, regele Alexandru I al Iugoslaviei și principele Nicolae al României au plecat cu automobilul la Krakujevatz, pentru a vizita arsenalul militar. În automobilul regal au mai urcat colonelul adjutant regal Stoicescu și locotenent-colonelul Savici, iar într-un alt automobil se afla restul suitei. La arsenal, timp de o oră, înalții oaspeți au fost primiți de generalul comandant al diviziei locale și de generalul comandant al arsenalului. A urmat o vizită a suveranului iugoslav și a principelui Nicolae la castelul regal Topola, considerat leagănul dinastiei Karagheorghevici, unde ambii au luat dejunul împreună cu regina Maria a Iugoslaviei, iar, după-masă, suveranii, însoțiți de princiarii oaspete, s-au înapoiat la Belgrad, pe drum fiind aclamați, cu entuziasm, de populație.³⁷

Așadar, Principele Nicolae era trimis, de câte ori se ivea ocazia, în astfel de vizite, care, deși păreau vizite private, îmbrăcau un caracter semioficial și serveau întăririi legăturilor dintre România și Iugoslavia.

Se lua în discuție, tot mai mult, problema importului de grâu românesc în Cehoslovacia. Astfel, în ședința comitetului economic al Consiliului de Miniștri de la Praga, desfășurată în ziua de 19 septembrie 1933, ministrul de Externe, Beneš, a declarat, pe un ton apăsător, faptul că Republica Cehoslovacă trebuie să-și îndeplinească angajamentele referitoare la importul unor cantități de grâu din România și Iugoslavia.³⁸

Fără îndoială, Cehoslovacia se confrunta cu o criză a grâului, pe de o parte, dar și dorea consolidarea raporturilor economice cu celelalte două state din Mica Înțelegere, pe de altă parte.

În ziua de 21 septembrie 1933, la Praga s-a desfășurat, timp de câteva ore, o reuniune a industriașilor cehoslovaci dedicată problemei importurilor din România. S-a vorbit despre oportunitatea menținerii, în forma actuală, a clearingului româno-cehoslovac, care avea un sold de 95 milioane coroane în favoarea Cehoslovaciei. Cu acest prilej s-au conturat puncte de vedere contradictorii: "Reprezentanții diferitelor ramuri industriale și-au exprimat părerea ca noile tranzacții comerciale să fie acoperite din clearing, cu precădere, rezervându-se vechilor tranzacții numai o parte din importul nou, în care mod plățile vechi s-ar amortiza treptat. Împotriva acestei propuneri s-au ridicat reprezentanții tuturor ramurilor interesate în tranzacțiile comerciale mai vechi, combătând energic acordarea de preferință tranzacțiilor noi". De asemenea, s-a subliniat necesitatea importării de produse agricole din România, cu precădere grâu, porumb și animale, adoptându-se hotărârea unei intervenții pe lângă guvernul de la Praga, care să fie invitat a stabili ce trebuie importat, în ce cantitate, în ce

³⁷ Ibid., 912 (Timișoara, 24 septembrie 1933): 4.

³⁸ Ibid., 910 (Timișoara, 22 septembrie 1933): 4.

valoare etc. Cabinetul cehoslovac a hotărât achiziționarea unei anumite cantități de produse agricole din România și Iugoslavia, pe primul plan situându-se importul de grâu, util pentru a suplini producția internă. Se exprima îngrijorarea că, în cazul în care nu se importă grâu din cele două țări, cât mai rapid cu putință, recolta acestora ar putea fi cumpărată de alte state, precum Germania, Italia și Franța, astfel încât, în primăvara anului 1934, după epuizarea stocului intern, statul cehoslovac ar fi obligat să cumpere grâu din Canada și din Statele Unite.³⁹

Comercianții cehoslovaci, susținuți de guvern, erau perfect conștienți de necesitatea importurilor de grâu din două țări aliante, România și Iugoslavia, care aveau un excedent în această privință și erau intens curtate de câteva Mari Puteri din vestul și centrul Europei.

În numărul de joi, 28 septembrie 1933, al cotidianului “Vestul” a fost redat următorul comunicat: “Consiliul Permanent al Micii Înțelegeri s-a întrunit azi (26 septembrie 1933), de la orele 16 până la orele 18, la castelul Peleş, în sala consiliului regelui Carol II. Cei 3 miniștri de externe au examinat situația politică generală și, îndeosebi, aceea a Europei Centrale, precum și problemele ridicate de chestiunea dezarmării”. Cu acest prilej s-au discutat problemele economice cu care se confruntau statele central-europene, analizându-se, cu maximă atenție, vizita recentă a ministrului de Externe maghiar la Paris și cea efectuată de vicecancelarul german von Papen la Budapesta. De asemenea, se reitera poziția filofranceză a Micii Înțelegeri, alianță care-și exprima, în acest mod, mulțumirea față de atitudinea Parisului referitoare la problemele economice ale Europei Centrale.⁴⁰

La penultima ședință a Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri, desfășurată la Sinaia, în ziua de 27 septembrie 1933, au participat suveranii Iugoslaviei (Alexandru I) și României (Carol al II-lea). Cu o zi înainte, după o altă ședință a aceluiași înalt for decizional, miniștrii de Externe cehoslovac (Beneš) și iugoslav (Jeftici) fuseseră primiți, în audiență separată, de către regele Carol al II-lea. Însă, după ședința din 27 septembrie 1933, Beneš și Titulescu urmau să plece la Geneva, iar Jeftici să ajungă la Belgrad. Ziarele germane “Berliner Tageblatt” și “Deutsche Allgemeine Zeitung” enumerau prioritățile conferințelor Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri (crearea unui organism economic unitar, problema dunăreană și cea a dezarmării), subliniind participarea efectivă, la dezbatere, a suveranilor României și Iugoslaviei. Un alt ziar german, “Berliner Börsen Zeitung”, arăta că, în centrul discuțiilor de la Sinaia, stătea problema danubiană, în special cea austriacă. Ziarul francez “La République”, apropiat de cercurile

³⁹ Ibid., 913 (Timișoara, 26 septembrie 1933): 4.

⁴⁰ Ibid., 915 (Timișoara, 28 septembrie 1933): 4.

radicale, constata faptul că “cei ce se gândesc, încă, la schimbarea status-quo-ului se joacă, realmente, cu focul ... nu poate fi vorba de schimbarea frontierelor ... nu se poate soluționa chestiunea bazinului dunărean, fără a se înțelege cu Ungaria, din partea căreia se cere să găsească modalitatea unei bune înțelegeri”.⁴¹

Deci, presa germană era interesată de problemele discutate în cadrul Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri, mai ales de cele referitoare la problema danubiană, iar presa franceză era de părere că o reconciliere între Ungaria și Mica Antantă ar fi binevenită.

Premierul bulgar, Mușanoff, urma să plece duminică, 1 octombrie 1933, dis-de-dimineeață, la Geneva, unde erau preconizate întrevederi cu Tsaldaris (prim-ministrul Greciei) și cu Beneš (reprezentantul Micii Înțelegeri). Ultima întvedere marca o posibilă apropiere a Bulgariei de statele Micii Antante.⁴²

Putem concluziona că Bulgaria nu manifesta, încă, în mod vehement, o atitudine revizionistă și revanșardă, existând speranța unei includeri a acestui stat într-o alianță balcanică cu caracter defensiv și antirevizionist.

Comunicatul final al lucrărilor Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri viza trei probleme. Legat de situația Europei Centrale se stabilea o politică de fermitate și de intangibilitate a tratatelor, de colaborare economică cu toți vecinii. În privința colaborării economice se stipulau următoarele: dezvoltarea programului economic adoptat de către Consiliul Permanent al Micii Înțelegeri, la Praga, în luna iunie 1933; convocarea Consiliului Economic al Micii Înțelegeri, la începutul lunii noiembrie 1933 – pentru a studia proiectele privind colaborarea între cele 3 țări ale Micii Înțelegeri (colaborarea instituțiilor economice; comunicațiile feroviare, poștale, fluviale, aeriene; normalizarea în agricultură și în industrie; unificarea în materie de drept comercial și de drept vamal; cooperarea în materie de statistică; cooperarea băncilor centrale etc.). Relativ la dezarmare se reitera contribuția Micii Înțelegeri la eforturile îndreptate spre înțelegere și pacificarea generală; pregătirea unei convenții generale a dezarmării; un control general, eficient și automat al dezarmării, aplicat tuturor statelor. La ședința din dimineața de 27 septembrie 1933, la care au participat cei doi suverani, au fost ratificate, de către regele României (Carol al II-lea), cele două convenții cu Uniunea Sovietică (3–4 iulie 1933) și statele limitrofe, și Mica Înțelegere. Apoi, în ședința desfășurată în după-amiaza zilei de 27 septembrie 1933, miniștrii Afacerilor Străine ai Iugoslaviei și României au procedat la schimbul de ratificări a celor 19 convenții încheiate între Iugoslavia și România. În egală măsură, Consiliul Permanent al Micii Înțelegeri s-a pus de acord asupra procedurii de urmat pentru schimbul ratificării tratatelor semnate cu U.R.S.S.⁴³

⁴¹ Ibid., 916 (Timișoara, 29 septembrie 1933): 4.

⁴² Ibid., 917 (Timișoara, 30 septembrie 1933): 1.

⁴³ Ibid., 4.

Așadar, drumul spre normalizarea raporturilor Micii Înțelegeri cu Uniunea Sovietică fusese deschis de Franța, fapt consemnat și în paginile cotidianului bănățean menționat mai sus.

În concluzie, și în acest interval de timp, relațiile din cadrul Micii Înțelegeri erau foarte bune, în pofida unor disfuncționalități (statutul minorității românești din Iugoslavia și convențiile comerciale româno-cehoslovace). Cotidianul bănățean “Vestul” surprindea toate aceste aspecte, precum și tentativele statelor alianței de reconciliere cu Ungaria, Bulgaria și Uniunea Sovietică.

THE LITTLE ENTANTE IN JULY-SEPTEMBER 1933 IN “VESTUL”, A NEWSPAPER IN TIMIȘOARA

Abstract

The second half of 1933 wasn't a promising one at all for European and even international peace. The Nazi dictatorship was entirely set up. Arming of the Soviet Union undoubtedly represented a notifying to the Four-Powers Pact (Germany, Italy, France, and the United Kingdom), a minimized one as concerning its intentions by the states that succeeded the Dual Monarchy. Germany already pressed Austria, there were lots of territorial disputes Yugoslav-Hungarian, Yugoslav-Italian, Yugoslav-Bulgarian, Hungarian-Czechoslovak, and Polish-Czechoslovak and the the Geneva Disarmament Conference was on the brink to failing. By the end of 1933, the Little Entente, with Romania as a part of it, became a force in Europe, was reorganized and approaches to realizing a new alliance with the 6 Balkan states (Romania, Yugoslavia, Albania, Bulgaria, Greece and Turkey/ Turkiye) seemed to end successfully while the 4 Great Powers Directorate became a simple advisory capacity, and the Soviet Union, as well as Hungary and Italy partially, tried to come close to the states of the Little Entente.

Romanian diplomacy tried to represent the interests of our country at the highest regional, European and even international levels, and those efforts were noticed and discussed in “Vestul”. The present article focuses only on some aspects of the Little Entente within the third quarter of 1933, as described in the newspaper above.

To sum up, I note the very good relation within the Little Entente that period in spite of some dysfunctions (the state of Romanian minority in Yugoslavia or the trade Czechoslovak – Romanian conventios). “Vestul”, the Banat daily newspaper, noticed all those aspects and also the tentatives of the alliance to reconcile with Hungary, Bulgaria and the Soviet Union.